

QUY ĐỊNH CỦA BỘ LUẬT TỔ TỤNG HÌNH SỰ VỀ GHI ÂM, GHI HÌNH CÓ ÂM THANH TRONG VIỆC HỎI CUNG BỊ CAN, LẤY LỜI KHAI NGƯỜI THAM GIA TỔ TỤNG

MAI ĐẮC BIÊN* – VŨ THỊ HỒNG VÂN – MAI THU HẰNG*****

Quy định của Bộ luật Tố tụng hình sự (BLTTHS) về ghi âm, ghi hình có âm thanh trong việc hỏi cung bị can, lấy lời khai người đại diện theo pháp luật của pháp nhân thương mại, lấy lời khai của người tham gia tố tụng trong vụ án hình sự là quy định mới, có ý nghĩa rất quan trọng, bảo đảm chứng cứ chứng minh tội phạm trong giai đoạn điều tra, truy tố được thu thập, bảo quản và sử dụng đúng quy định của pháp luật; bảo đảm việc tranh tụng tại phiên tòa dân chủ, khách quan và bình đẳng, qua đó, bảo đảm quyền con người, quyền công dân trong tố tụng hình sự, khắc phục oan sai và bỏ lọt tội phạm, phù hợp quy định của Hiến pháp năm 2013.

Từ khóa: Ghi âm, ghi hình có âm thanh, điều tra, truy tố, tranh tụng, Kiểm sát viên.

Ngày nhận bài: 09/05/2022; Biên tập xong: 19/05/2022; Duyệt đăng: 10/06/2022

The provisions of the Criminal Procedure Code on sound or sound-and-visual means in the interrogation of the accused, taking testimonies of the legal representative of commercial legal entities, taking testimonies of participants in proceedings in criminal case is a new regulation, which means very important, ensuring evidence in the investigation and prosecution stage is collected, managed and used in accordance with the provisions of law; ensuring adversary in trial is democratic, objective and equal, thereby, ensuring human rights and citizens' rights in criminal proceedings, overcoming injustice and omission of criminals, in accordance with the provisions of the 2013 Constitution.

Keywords: Recording by sound, recording by sound-and-visual means, investigation, prosecution, trial advocacy, Prosecutor.

I. Quy định của pháp luật về ghi âm, ghi hình có âm thanh trong tố tụng hình sự

Theo quy định tại khoản 1 Điều 146 BLTTHS, khoản 6 Điều 183 BLTTHS, Điều 187 BLTTHS, Điều 188 BLTTHS, khoản 4 Điều 189 BLTTHS, khoản 5 Điều 442 BLTTHS thì Cơ quan Điều tra, Cơ quan được giao nhiệm vụ tiến hành một số hoạt động điều tra, Viện kiểm sát có thể ghi âm, ghi hình có âm thanh khi tiếp nhận tố giác, tin báo về tội phạm, kiến nghị khởi tố, đối chất, lấy lời khai người làm chứng, bị hại, đương sự; phải ghi âm, ghi hình có âm thanh khi hỏi cung bị can, lấy lời khai người đại diện theo pháp luật của pháp nhân tại cơ sở giam giữ hoặc tại trụ sở Cơ quan điều tra, cơ quan được giao nhiệm vụ tiến hành một số hoạt động điều tra. Việc hỏi cung bị can, lấy lời khai người đại diện theo pháp luật của pháp nhân tại

địa điểm khác được ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh theo yêu cầu của bị can, của người đại diện theo pháp luật của pháp nhân hoặc của cơ quan, người có thẩm quyền tiến hành tố tụng.

Trên cơ sở quy định của BLTTHS, các cơ quan có thẩm quyền đã ban hành một số văn bản quy định, hướng dẫn việc ghi âm, ghi hình có âm thanh, cụ thể: Thông tư liên tịch số 02/2018/TTLT-BCA-VKSNDTC-TANDTC-BQP ngày 01/02/2018 quy định về trình tự, thủ tục, thời hạn, địa điểm bị can hoặc người đại diện theo pháp luật của pháp nhân thương mại phạm tội

** Phó Giáo sư, Tiến sĩ, Phó Hiệu trưởng Trường Đại học Kiểm sát Hà Nội*

*** Phó Giáo sư, Tiến sĩ, Phó Hiệu trưởng Trường Đại học Kiểm sát Hà Nội*

**** Khoa Pháp luật quốc tế, Trường Đại học Kiểm sát Hà Nội*

đọc, ghi chép bản sao tài liệu hoặc tài liệu được số hóa liên quan đến việc buộc tội, gỡ tội hoặc bản sao tài liệu khác liên quan đến việc bào chữa (Thông tư liên tịch số 02/2018); Thông tư liên tịch số 03/2018/TTLT-BCA-VKSNDTC-TANDTC-BQP ngày 01/02/2018 hướng dẫn về trình tự, thủ tục thực hiện việc ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh; sử dụng, bảo quản, lưu trữ kết quả ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong quá trình điều tra, truy tố, xét xử (Thông tư liên tịch số 03/2018); Quyết định số 1172/QĐ-TTg ngày 11/9/2019 của Chính phủ về việc “Phê duyệt đề án về cơ sở vật chất, bộ máy, cán bộ và lộ trình cụ thể thực hiện việc ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh việc hỏi cung bị can theo quy định của Bộ luật Tố tụng hình sự năm 2015” (Quyết định số 1172/QĐ-TTg); Quy trình tạm thời kiểm sát việc ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh khi hỏi cung bị can, lấy lời khai trong các giai đoạn điều tra ban hành kèm theo Quyết định số 264/QĐ-VKSTC ngày 21/7/2020 của Viện trưởng Viện Kiểm sát nhân dân tối cao (Quy trình tạm thời số 264/QĐ-VKSTC) và một số văn bản khác.

Việc ghi âm, ghi hình có âm thanh trong tố tụng hình sự là sự bảo đảm phản ánh chính xác, khách quan trình tự, thủ tục, thẩm quyền, thời gian hỏi cung, lấy lời khai cũng như nội dung lời khai của bị can, người đại diện pháp nhân thương mại, người làm chứng, bị hại khi tham gia tố tụng hình sự. Kết quả việc ghi âm, ghi hình có âm thanh bảo đảm việc xét xử của Tòa án được khách quan, dân chủ và công bằng, bởi vì, những tài liệu ghi âm, ghi hình có âm thanh là căn cứ quan trọng để Tòa án và các bên liên quan xem xét tính chân thực, khách quan trong lời khai của người tham gia tố tụng tại phiên tòa, đồng thời có căn cứ để giải quyết trường hợp bị cáo (hoặc người tham gia tố tụng khác) khiếu nại, tố cáo người tiến hành tố tụng vi phạm pháp luật.

Việc ghi âm, ghi hình có âm thanh là

một trong những nội dung cụ thể hóa quy định của Hiến pháp năm 2013 về bảo đảm quyền con người, quyền công dân trong tố tụng hình sự, khắc phục tình trạng bức cung, dùng nhục hình trong điều tra, truy tố, góp phần hạn chế oan, sai, bỏ lọt tội phạm trong khởi tố, điều tra, truy tố và xét xử; tăng cường sự giám sát hoạt động tố tụng hình sự, buộc các cơ quan tiến hành tố tụng, người tiến hành tố tụng phải khách quan, công bằng, thận trọng trong giải quyết vụ án hình sự.

Theo Quyết định số 1172/QĐ-TTg, kể từ ngày 01/01/2020 thực hiện thống nhất ghi âm, ghi hình có âm thanh trong việc hỏi cung bị can trên phạm vi toàn quốc.

II. Điều kiện tiến hành ghi âm, ghi hình có âm thanh

Để có thể tiến hành việc ghi âm, ghi hình có âm thanh, các cơ quan tiến hành tố tụng phải chuẩn bị và bảo đảm: Có thiết bị ghi âm, ghi hình có âm thanh đạt tiêu chuẩn, chất lượng về âm thanh, hình ảnh; phòng ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh là phòng chuyên dụng đảm bảo đủ điều kiện về ánh sáng, cách âm, vệ sinh; người hỏi cung, lấy lời khai có trình độ chuyên môn, sử dụng thành thạo thiết bị hoặc có các kỹ thuật viên chuyên dụng hỗ trợ; có thể sử dụng thêm các thiết bị khuếch đại âm thanh hỗ trợ hoặc tăng cường các thiết bị chiếu sáng; đảm bảo không xảy ra các sự cố kỹ thuật gây gián đoạn hoặc không thể thực hiện việc ghi âm, ghi hình có âm thanh.

III. Nguyên tắc, trình tự thực hiện việc ghi âm, ghi hình có âm thanh

Việc ghi âm, ghi hình có âm thanh phải bảo đảm các nguyên tắc: Bảo đảm tính khách quan, minh bạch, nguyên vẹn của dữ liệu ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh, phải tuân thủ các quy định của pháp luật và bảo đảm tôn trọng quyền và lợi ích hợp pháp của bị can và những người tham gia tố tụng khác; nghiêm cấm tự ý chỉnh sửa, cắt, ghép, giả mạo, hủy trái phép, làm sai lệch, làm hư hỏng, làm thất

lạc kết quả (dữ liệu) ghi âm, ghi hình có âm thanh; sao chép, phát tán, khai thác, sử dụng trái phép kết quả ghi âm, ghi hình có âm thanh; làm lộ, lọt thông tin vụ án hoặc xâm phạm quyền, lợi ích hợp pháp, uy tín, danh dự của cơ quan, tổ chức, cá nhân; không được đưa bị can đang tại ngoại, người đại diện pháp nhân thương mại vào hỏi cung, lấy lời khai ở cơ sở giam giữ, trừ trường hợp đối chất với bị can đang bị tạm giam. Việc ghi âm, ghi hình có âm thanh, sử dụng, bảo quản, lưu trữ kết quả ghi âm, ghi hình có âm thanh trong quá trình điều tra, truy tố, xét xử phải tuân thủ các quy định của BLTTHS và theo đúng trình tự, thủ tục hướng dẫn tại Thông tư liên tịch số 03/2018. Việc ghi âm, ghi hình có âm thanh bảo đảm tôn trọng quyền và lợi ích hợp pháp của người tham gia tố tụng được quy định trong BLTTHS.

Việc ghi âm, ghi hình có âm thanh được thực hiện theo trình tự sau:

- Chuẩn bị thực hiện: Cán bộ hỏi cung bị can hoặc lấy lời khai người đại diện theo pháp luật của pháp nhân thương mại phạm tội quyết định lựa chọn hình thức ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh. Cán bộ hỏi cung hoặc lấy lời khai người đại diện theo pháp luật của pháp nhân thương mại phạm tội phải đăng ký với cán bộ chuyên môn tại cơ sở giam giữ hoặc tại trụ sở Cơ quan điều tra, Viện kiểm sát, cơ quan được giao nhiệm vụ tiến hành một số hoạt động điều tra để được bố trí phòng chuyên dụng, hướng dẫn về quy trình, thao tác kỹ thuật thực hiện việc ghi âm, ghi hình có âm thanh. Sau đó, làm thủ tục trích xuất đối với bị can bị tạm giam hoặc triệu tập bị can đang tại ngoại (hoặc người đại diện theo pháp luật của pháp nhân thương mại phạm tội) theo quy định của pháp luật (không được đưa bị can tại ngoại vào hỏi cung ở cơ sở giam giữ, trừ trường hợp đối chất với bị can đang bị tạm giam). Khi được bố trí phòng làm việc, cán bộ hỏi cung hoặc lấy lời khai người đại diện theo pháp luật của pháp

nhân thương mại phạm tội đến phòng làm việc, thông báo cho bị can, người đại diện theo pháp luật của pháp nhân thương mại phạm tội, người bào chữa biết về việc ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh, việc thông báo phải ghi vào biên bản.

- Tiến hành việc ghi âm, ghi hình có âm thanh: Việc ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh bắt đầu từ khi cán bộ hỏi cung bị can hoặc lấy lời khai người đại diện theo pháp luật của pháp nhân thương mại phạm tội nhấn nút bắt đầu, cán bộ hỏi cung bị can hoặc lấy lời khai người đại diện theo pháp luật của pháp nhân thương mại phạm tội phải đọc thời gian bắt đầu và ghi rõ trong biên bản. Trong quá trình hỏi cung hoặc lấy lời khai có thể tạm dừng ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh bằng cách nhấn nút tạm dừng. Trước khi tạm dừng cán bộ hỏi cung, lấy lời khai phải đọc rõ thời gian tạm dừng, lý do tạm dừng, khi tiếp tục làm việc cũng phải đọc rõ thời gian tiếp tục, quá trình này được ghi rõ trong biên bản. Kết thúc buổi làm việc, cán bộ hỏi cung, lấy lời khai thông báo cho bị can, người đại diện theo pháp luật của pháp nhân thương mại phạm tội biết buổi hỏi cung hoặc lấy lời khai kết thúc và nhấn nút kết thúc, thời gian kết thúc ghi rõ trong biên bản. Trường hợp đang hỏi cung hoặc lấy lời khai người đại diện theo pháp luật của pháp nhân thương mại phạm tội mà thiết bị ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh xảy ra sự cố kỹ thuật thì phải dừng ngay buổi hỏi cung, lấy lời khai. Việc này ghi rõ trong biên bản, có xác nhận của cán bộ chuyên môn. Việc lập biên bản hỏi cung bị can, lấy lời khai người đại diện theo pháp luật của pháp nhân thương mại phạm tội được thực hiện theo quy định của BLTTHS.

- Bảo quản, lưu trữ kết quả ghi âm, ghi hình có âm thanh: Hệ thống máy chủ đặt tại trụ sở Cơ quan điều tra, Viện kiểm sát, cơ quan được giao nhiệm vụ tiến hành một số hoạt động điều tra do các cơ quan này cử cán bộ chuyên môn quản lý, bảo quản; Hệ thống máy chủ đặt tại cơ sở giam

giữ do Cơ quan điều tra có thẩm quyền cử cán bộ chuyên môn của Cơ quan điều tra quản lý, bảo quản. Đối với các phương tiện, thiết bị ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh di động thì đơn vị nào đang thụ lý, giải quyết vụ án thì đơn vị đó có trách nhiệm quản lý, bảo quản. Kết quả ghi âm, ghi hình có âm thanh việc hỏi cung bị can, lấy lời khai người đại diện theo pháp luật của pháp nhân thương mại phạm tội phải được bảo quản lưu trữ đầy đủ tại hệ thống máy chủ để đảm bảo an toàn, bí mật. Khi kết thúc giai đoạn điều tra vụ án hình sự, giai đoạn truy tố, cán bộ chuyên môn sao chép dữ liệu kết quả ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh vào thiết bị ngoại vi lưu trữ dữ liệu và bàn giao cho cán bộ hỏi cung hoặc lấy lời khai người đại diện theo pháp luật của pháp nhân thương mại phạm tội. Cán bộ hỏi cung bị can hoặc lấy lời khai người đại diện theo pháp luật của pháp nhân thương mại phạm tội bàn giao thiết bị ngoại vi lưu trữ dữ liệu cùng hồ sơ vụ án phục vụ điều tra, truy tố, xét xử. Trường hợp các vụ án, vụ việc chuyển để điều tra xử lý theo thẩm quyền thì cơ quan chuyển giao vụ án, vụ việc có trách nhiệm chuyển cả thiết bị ngoại vi lưu trữ dữ liệu ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh thu thập được cùng với hồ sơ vụ án, vụ việc đến cơ quan tiếp nhận để tiếp tục khai thác, sử dụng và bảo quản, lưu trữ theo quy định của Thông tư liên tịch số 03/2018. Khi trả hồ sơ vụ án để điều tra bổ sung, điều tra lại thì các thiết bị ngoại vi lưu trữ dữ liệu ghi âm, ghi hình có âm thanh cũng được trả lại và bàn giao cùng hồ sơ vụ án hình sự. Việc bàn giao dữ liệu ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh việc hỏi cung bị can hoặc lấy lời khai người đại diện theo pháp luật của pháp nhân thương mại phạm tội phải được lập biên bản theo quy định của BLTTHS.

- Sử dụng dữ liệu ghi âm, ghi hình có âm thanh: Những người có thẩm quyền tiến hành tố tụng của Cơ quan điều tra, cơ quan được giao nhiệm vụ tiến hành một số hoạt động điều tra, Viện kiểm sát sử

dụng kết quả ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh để phục vụ công tác điều tra trong trường hợp bị can hoặc người đại diện theo pháp luật của pháp nhân thương mại phạm tội thay đổi lời khai so với lời khai đã khai trước đó; sử dụng, đánh giá chứng cứ để làm rõ hành vi phạm tội của bị can, pháp nhân thương mại và đồng phạm khác (nếu có), đảm bảo cho việc giải quyết vụ án được khách quan, toàn diện. Đồng thời, kiểm tra việc chấp hành pháp luật của Điều tra viên, cán bộ điều tra, Kiểm sát viên, Kiểm tra viên trong quá trình hỏi cung, lấy lời khai người đại diện theo pháp luật của pháp nhân thương mại phạm tội; sử dụng kết quả ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh để phục vụ truy tố và làm cơ sở xác định tính khách quan trong hỏi cung bị can hoặc lấy lời khai người đại diện theo pháp luật của pháp nhân thương mại phạm tội; sử dụng kết quả ghi âm, ghi hình có âm thanh để đánh giá chứng cứ làm rõ hành vi phạm tội của bị can và đồng phạm; kiểm tra, phát hiện có hay không dấu hiệu oan, sai; bị can có bị bức cung hoặc dùng nhục hình hoặc vi phạm pháp luật trong giai đoạn điều tra. Kết quả ghi âm, ghi hình có âm thanh cũng được sử dụng trong quá trình kiểm tra việc chấp hành pháp luật trong hoạt động điều tra, truy tố, xét xử; giải quyết khiếu nại, tố cáo; thẩm định vụ án hình sự. Trong quá trình chuẩn bị xét xử, Thẩm phán chủ tọa phiên tòa phải chủ động xem xét, nghiên cứu các chứng cứ, tài liệu có trong hồ sơ vụ án. Trường hợp có chứng cứ, tài liệu được ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh mà không thể nghe, xem được cần đề nghị Viện kiểm sát sao chép lại và cung cấp cho Tòa án dữ liệu ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh. Hội đồng xét xử quyết định việc cho nghe, xem nội dung được ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh tại phiên tòa trong các trường hợp sau:

a) Kiểm tra chứng cứ, tài liệu, đồ vật liên quan đến vụ án mà Hội đồng xét xử thấy cần thiết phải kiểm tra công khai tại phiên tòa;

b) Bị cáo tố cáo bị bức cung, nhục hình trong quá trình hỏi cung bị can, lấy lời khai người đại diện theo pháp luật của pháp nhân thương mại phạm tội hoặc bị cáo, người đại diện theo pháp luật của pháp nhân thương mại phạm tội thay đổi lời khai;

c) Khi có đề nghị của Kiểm sát viên, Điều tra viên và những người tiến hành tố tụng khác.

Khi lấy lời khai người làm chứng, người bị hại, đương sự; đối chất thì có thể được ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh theo quy định tại các điều 146, 187, 188 và 189 BLTTHS. Trình tự, thủ tục thực hiện ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh; sử dụng, bảo quản, lưu trữ dữ liệu ghi âm, ghi hình có âm thanh được thực hiện như đối với hỏi cung bị can hoặc lấy lời khai người đại diện theo pháp luật của pháp nhân thương mại phạm tội theo quy định tại Thông tư liên tịch số 03/2018.

IV. Một số kỹ năng của Kiểm sát viên khi trực tiếp ghi âm, ghi hình có âm thanh

Trường hợp Kiểm sát viên hỏi cung bị can, lấy lời khai thì Kiểm sát viên xây dựng kế hoạch hỏi cung, lấy lời khai, trình lãnh đạo có thẩm quyền phê duyệt; thông báo cho Điều tra viên, cán bộ điều tra biết về kế hoạch hỏi cung, lấy lời khai có ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh theo Điều 183 BLTTHS. Nếu vụ án có người bào chữa thì thông báo cho người bào chữa biết về việc tiến hành hỏi cung bị can, lấy lời khai. Khi Kiểm sát viên hỏi cung, lấy lời khai trong giai đoạn điều tra thì chú ý phối hợp với Điều tra viên, cán bộ điều tra để đăng ký với cơ sở giam giữ; nếu vụ án đã chuyển sang giai đoạn truy tố thì Kiểm sát viên trực tiếp đăng ký với cơ sở giam giữ hoặc Bộ phận phụ trách kỹ thuật của Viện kiểm sát để bố trí phòng chuyên dụng, hướng dẫn về quy trình, thao tác kỹ thuật và trực tiếp thực hiện các thao tác. Cụ thể:

a) Nhấn nút bắt đầu ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh buổi hỏi cung, lấy lời

khai; đọc rõ và ghi vào biên bản thời gian bắt đầu buổi hỏi cung, lấy lời khai.

b) Thông báo cho bị can, người được lấy lời khai và ghi vào biên bản việc hỏi cung, lấy lời khai có ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh.

c) Trường hợp tạm dừng việc hỏi cung, lấy lời khai thì Kiểm sát viên phải đọc rõ thời gian, lý do vì sao nhấn nút tạm dừng. Khi tiếp tục hỏi cung hoặc lấy lời khai thì Kiểm sát viên nhấn nút và đọc rõ thời gian tiếp tục hỏi cung, lấy lời khai. Việc tạm dừng và tiếp tục hỏi cung hoặc lấy lời khai phải được ghi vào biên bản hỏi cung hoặc biên bản ghi lời khai.

d) Trường hợp đang hỏi cung bị can, lấy lời khai mà thiết bị ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh xảy ra sự cố kỹ thuật thì phải dừng ngay buổi hỏi cung, lấy lời khai và ghi rõ lý do trong biên bản, có xác nhận của cán bộ chuyên môn.

đ) Kết thúc buổi hỏi cung, lấy lời khai, Kiểm sát viên thông báo cho bị can, người được lấy lời khai là buổi hỏi cung kết thúc và nhấn nút kết thúc, đọc rõ thời gian kết thúc và ghi vào biên bản hỏi cung, biên bản ghi lời khai. Trường hợp bị can, người được lấy lời khai muốn khai bổ sung hoặc đề nghị sửa chữa biên bản hỏi cung, biên bản ghi lời khai hoặc tự viết bổ sung vào biên bản hỏi cung, biên bản ghi lời khai thì vẫn phải ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh.

e) Ngay sau khi kết thúc buổi hỏi cung, lấy lời khai, Kiểm sát viên phối hợp với cán bộ chuyên môn sao chép ra 02 thiết bị lưu trữ, lập biên bản giao nhận, 01 đưa vào hồ sơ vụ án, 01 đưa vào hồ sơ kiểm sát.

Kiểm sát viên thực hiện việc bảo quản, lưu trữ, sử dụng kết quả ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh theo quy định tại Điều 6, Điều 7 và Điều 8 Thông tư liên tịch số 03/2018, bảo đảm nguyên vẹn, không để lộ, lọt, không để mất mát, hư hỏng để phục vụ việc điều tra, truy tố và xét xử./.